

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

گروه علوم اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم اجتماعی

گرایش جامعه شناسی

عنوان

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با میزان مشارکت انتخاباتی (مطالعه موردی: دانشجویان

دانشگاه پیام نور گرمی)

استاد راهنما:

دکتر حسین بنی فاطمه

استاد مشاور:

دکتر توکل آقاییاری هیر

پژوهشگر:

عباس حمیدی زنگیر

دی ماه 1390

D

تقدیر و تشکر:

با سپاس از خداوند متعال که آموختن را به انسان یاد داد و وجود انسان را به نور علم و معرفت منور کرد تا انسان در جهل و نادانی نماند.

در ابتدا بر خود لازم می دانم که از زحمات استاد بزرگوار و ارجمندم، آقای دکتر حسین بنی فاطمه تقدیر و تشکر کنم که مرا از راهنمایی های مفید و راهگشای خودشان بی نصیب نکردند و همواره در طول تدوین و به سرانجام رساندن این پایان نامه، کمک های ارزشمندی کردند.

از استاد بزرگوارم آقای دکتر توکل آقایی هیر که زحمات زیادی را در نوشتن این پایان نامه کشیدند و چیزهای ارزشمندی را از ایشان یاد گرفتم، صمیمانه تشکر می کنم و برایشان آرزوی سلامتی و موفقیت دارم.

از آقای دکتر محمد عباسزاده که زحمت داوری این پایان نامه را بر عهده داشتند، تقدیر و تشکر می کنم. از کلیه اساتید محترم دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد خودم سپاسگزاری می کنم که چیزهای گرانبهائی را از آنها یاد گرفتم.

از زحمات پدر و مادرم عزیزم نهایت تشکر و قدردانی را دارم که همواره با ناملایمات زندگی دست و پنجه نرم می کنند تا فرزندانشان در رفاه و آسایش باشند. هر چه دارم از برکت وجود آنها است و قلم ها و زبان ها در وصف ستایش و قدردانی از زحمات خالصانه آنها، قاصر...

از حمایت های روحی و روانی برادرانم، تشکر و قدردانی می کنم که همواره مشوق های خوبی برایم بوده اند. از دوستان صمیمی و خوب خودم آقایان اسماعیل برومند، اسماعیل نجف زاده، رسول صحرایی، مجید وظیفه و قاسم جعفری که در تدوین این پایان نامه مرا همراهی کردند، صمیمانه قدردانی و تشکر می کنم.

از کلیه دانشجویان هم دوره خود به خاطر همکاری های ارزشمندشان سپاسگزارم.

نام خانوادگی: حمیدی زنگیر	نام: عباس
عنوان پایاننامه: بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با میزان مشارکت انتخاباتی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان گرمی)	
استاد راهنما: دکتر حسین بنی فاطمه	استاد مشاور: دکتر توکل آقایی هیر
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته تحصیلی: علوم اجتماعی - گرایش جامعه شناسی
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: علوم انسانی و اجتماعی	تاریخ فارغ التحصیلی: 1390/10/25
تعداد صفحات: 116	تعداد صفحات: 116
کلید واژه ها: مشارکت انتخاباتی، سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، اعتماد بین فردی، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی.	
<p>چکیده</p> <p>مشارکت سیاسی و حضور مردم در انتخابات یکی از عوامل مهم مشروعیت بخش برای نظام های سیاسی متفاوت است، به طوری که اکثر کشورها (توسعه یافته و در حال توسعه) سعی می کنند زمینه های حضور مردم در انتخابات را فراهم کنند. حضور بیشتر مردم در امور سیاسی و مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خود، نشان از فراهم بودن بسترهای لازم در این جوامع است. عوامل متعددی می تواند در مشارکت انتخاباتی موثر باشند و بر کم و کیف آن تاثیر بگذارند. یکی از این عوامل سرمایه اجتماعی است که به شبکه روابط اجتماعی افراد تعریف شده است. در این تحقیق سرمایه اجتماعی بر اساس ابعادش مشخص شده است که عبارتند از: انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، مسئولیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی (اعتماد بین فردی، اعتماد تعمیم یافته، اعتماد نهادی). همچنین منظور از مشارکت انتخاباتی شرکت دانشجویان در سه انتخابات (شوراها، مجلس و ریاست جمهوری) می باشد.</p> <p>هدف اساسی در این پژوهش بررسی رابطه بین «میزان سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت انتخاباتی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان گرمی» است. حجم نمونه در این تحقیق 350 نفر می باشد و شیوه ی نمونه گیری، طبقه ای متناسب با حجم می باشد. جهت آزمون روابط بین متغیرها با توجه به سطح سنجش شان، از ضریب همبستگی V کرامر و ضریب گاما استفاده شده است. یافته ها حاکی از آن است که، بین متغیرهای مستقل (انسجام اجتماعی، مسئولیت اجتماعی و اعتماد نهادی) با متغیر وابسته (میزان انتخابات شوراها) در سطح خطای کوچکتر از 05/، رابطه معناداری وجود دارد. اما بین متغیرهای مستقل (انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، اعتماد بین فردی، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد نهادی) با متغیرهای وابسته (میزان شرکت در انتخابات مجلس و ریاست جمهوری) رابطه معناداری مشاهده نشده است. یافته های این تحقیق نشان داده است که، در حالت کلی بین سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت انتخاباتی در جامعه مورد مطالعه، رابطه معناداری وجود ندارد.</p>	

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول: کلیات تحقیق

- 1-1-1- مقدمه 2
- 1-2-1- بیان مساله 3
- 1-3-1- اهمیت و ضرورت تحقیق 5
- 1-4-1- اهداف تحقیق 6
- 1-5-1- سازمان بندی تحقیق 6

فصل دوم: ادبیات تحقیق

- 1-2-1- ادبیات نظری تحقیق 9
- 1-1-2- پاتنام 10
- 2-1-2- الکسیس دو توکویل 13
- 3-1-2- کلاس افه 16
- 4-1-2- پاملا پاکستون 22
- 5-1-2- پیر بوردیو 26
- 6-1-2- جیمز کلن 31
- 7-1-2- پیوتر زتومکا 34
- 2-2- پیشینه تجربی تحقیق 35
- 3-2- چارچوب نظری تحقیق 42
- 4-2- فرضیه های تحقیق 44
- 5-2- مدل تحلیلی تحقیق 45

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

- 1-3-1- تعریف مفاهیم و اندازه گیری متغیرهای مستقل و وابسته 47
- 1-1-3- سرمایه اجتماعی 47

- 48.....2-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی اعتماد
- 48.....1-2-1-3-انواع اعتماد
- 50.....2-2-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی اعتماد بین فردی
- 51.....3-2-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی اعتماد تعمیم یافته
- 51.....4-2-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی اعتماد نهادی
- 51.....3-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی مشارکت اجتماعی
- 52.....4-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی انسجام اجتماعی
- 54.....5-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی مسئولیت اجتماعی
- 56.....6-1-3-تعریف مفهومی و عملیاتی مشارکت انتخاباتی
- 57.....2-3-روش شناسی تحقیق
- 57.....1-2-3-نوع و روش تحقیق
- 58.....2-2-3-معرفی جامعه آماری
- 58.....3-2-3-نمونه آماری و حجم نمونه
- 58.....4-2-3-واحد آماری
- 58.....5-2-3-شیوه نمونه گیری
- 59.....3-3-معرفی ابزار اندازه گیری
- 60.....4-3-پیش آزمون وسیله اندازه گیری
- 60.....5-3-تعیین اعتبار و پایایی ابزار پژوهش
- 60.....1-5-3-نتایج آلفای کرونباخ متغیرهای مستقل و وابسته
- 61.....6-3-طریقه محاسبه نمرات (شاخص سازی)
- 62.....1-6-3-مفاهیم کلیدی در تحلیل عاملی
- 67.....7-3-شیوه های تحلیل آماری
- 68.....8-3-کد گذاری و استخراج داده ها

فصل چهارم: یافته های پژوهش

- 70 ..... 1-4-1 توصیف متغیرها
- 70 ..... 1-1-4-1 توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان
- 71 ..... 2-1-4-2 وضعیت سنی پاسخگویان
- 72 ..... 3-1-4-3 توزیع فراوانی رشته تحصیلی
- 72 ..... 4-1-4-4 توزیع فراوانی افراد بر اساس محل سکونت
- 73 ..... 5-1-4-5 توزیع فراوانی تحصیلات پدر و مادر پاسخگویان
- 74 ..... 6-1-4-6 توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس وضعیت شغلی والدین
- 75 ..... 7-1-4-7 درآمد ماهیانه خانواده پاسخگویان
- 76 ..... 8-1-4-8 توزیع فراوانی و پراکندگی متغیرانجام اجتماعی
- 78 ..... 9-1-4-9 توزیع فراوانی و پراکندگی متغیر مسئولیت اجتماعی
- 80 ..... 10-1-4-10 توزیع فراوانی و پراکندگی اعتماد بین فردی
- 81 ..... 11-1-4-11 توزیع فراوانی و پراکندگی اعتماد تعمیم یافته
- 83 ..... 12-1-4-12 توزیع فراوانی و پراکندگی متغیر اعتماد نهادی
- 84 ..... 13-1-4-13 توزیع فراوانی و پراکندگی متغیر مشارکت اجتماعی
- 85 ..... 14-1-4-14 توزیع فراوانی متغیر مشارکت انتخاباتی
- 86 ..... 2-4-2 روابط دو متغیره
- 86 ..... 1-2-4-1 رابطه جنسیت و مشارکت انتخاباتی
- 87 ..... 2-2-4-2 رابطه بین رشته تحصیلی و مشارکت انتخاباتی
- 88 ..... 3-2-4-3 رابطه محل سکونت با مشارکت انتخاباتی
- 88 ..... 4-2-4-4 رابطه بین سطح تحصیلات پدر با مشارکت انتخاباتی
- 90 ..... 5-2-4-5 رابطه بین سطح تحصیلات مادر با مشارکت انتخاباتی
- 91 ..... 6-2-4-6 رابطه بین رتبه شغلی پدر با مشارکت انتخاباتی
- 92 ..... 7-2-4-7 رابطه بین رتبه شغلی مادر با مشارکت انتخاباتی

- 93 .....8-2-4- رابطه بین میزان درآمد ماهیانه خانواده و میزان مشارکت انتخاباتی
- 94 .....9-2-4- رابطه بین طبقه اجتماعی خانواده و میزان مشارکت انتخاباتی
- 95 .....10-2-4- رابطه بین انسجام اجتماعی و مشارکت انتخاباتی
- 96 .....11-2-4- رابطه بین مسئولیت اجتماعی و مشارکت انتخاباتی
- 97 .....12-2-4- رابطه بین اعتماد بین فردی و مشارکت انتخاباتی
- 98 .....13-2-4- رابطه بین اعتماد تعمیم یافته و مشارکت انتخاباتی
- 99 .....14-2-4- رابطه بین اعتماد نهادی و مشارکت انتخاباتی
- 100 .....15-2-4- رابطه بین مشارکت اجتماعی و مشارکت انتخاباتی

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

- 101 .....1-5-1- نتایج تحقیق
- 101 .....1-1-5- نتایج استنباطی تحقیق
- 101 .....1-1-1-5- نتایج استنباطی متغیرهای زمینه ای تحقیق
- 102 .....2-1-1-5- نتایج استنباطی متغیرهای اصلی تحقیق
- 103 .....2-5- یافته های تحقیق و ارتباط آن با چارچوب نظری و تجربی تحقیق
- 103 .....1-2-5- یافته های تحقیق و ارتباط آن با چارچوب نظری
- 104 .....2-2-5- یافته های تحقیق و ارتباط آن با چارچوب تجربی
- 105 .....3-5- محدودیت های تحقیق
- 106 .....4-5- بحث و نتیجه گیری
- 108 .....5-5- پیشنهادهای تحقیق
- 108 .....1-5-5- پیشنهادهای روش شناختی
- 109 .....2-5-5- پیشنهادهای کاربردی
- 110 .....فهرست منابع

فهرست مدل ها و جداول

صفحه	عنوان
45	مدل (1-2): مدل تحلیلی تحقیق .....
23	جدول (1-2): مدل پاکستون برای سرمایه اجتماعی.....
59	جدول (1-3): تعداد و سهم دانشجویان به تفکیک رشته.....
61	جدول (2-3): نتایج آلفای کرونباخ مربوط به متغیرهای مستقل و وابسته .....
63	جدول (3-3): تحلیل عاملی شاخص انسجام اجتماعی .....
64	جدول (4-3): تحلیل عاملی شاخص مسئولیت اجتماعی .....
65	جدول (5-3): تحلیل عاملی شاخص اعتماد بین فردی.....
65	جدول (6-3): تحلیل عاملی شاخص اعتماد تعمیم یافته.....
66	جدول (7-3): تحلیل عاملی شاخص اعتماد نهادی .....
67	جدول (8-3): تحلیل عاملی شاخص مشارکت اجتماعی .....
70	جدول (1-4): توزیع فراوانی متغیر جنسیت .....
71	جدول (2-4): توزیع فراوانی متغیر سن .....
71	جدول (3-4): آماره های توصیفی متغیر سن .....
72	جدول (4-4): توزیع فراوانی متغیر رشته تحصیلی.....
72	جدول (5-4): توزیع فراوانی متغیر محل سکونت .....
73	جدول (6-4): توزیع فراوانی متغیرهای تحصیلات پدر و مادر.....
74	جدول (7-4): توزیع فراوانی متغیر وضعیت شغلی پدر.....
74	جدول (8-4): توزیع فراوانی متغیر وضعیت شغلی مادر .....
75	جدول (9-4): توزیع فراوانی متغیر درآمد ماهیانه خانواده.....
76	جدول (10-4): توزیع فراوانی متغیر انسجام اجتماعی به تفکیک گویه ها .....
77	جدول (11-4): آماره های توصیفی متغیر انسجام اجتماعی.....
78	جدول (12-4): توزیع فراوانی متغیر مسئولیت اجتماعی به تفکیک گویه ها.....

- جدول (4-13): آماره های توصیفی متغیر مسئولیت اجتماعی 79
- جدول (4-14): توزیع فراوانی متغیر اعتماد بین فردی به تفکیک گویه ها 80
- جدول (4-15): آماره های توصیفی متغیر اعتماد بین فردی 80
- جدول (4-16): توزیع فراوانی متغیر اعتماد تعمیم یافته به تفکیک گویه ها 81
- جدول (4-17): آماره های توصیفی متغیر اعتماد تعمیم یافته 82
- جدول (4-18): توزیع فراوانی متغیر اعتماد نهادی به تفکیک گویه ها 83
- جدول (4-19): آماره های توصیفی متغیر اعتماد نهادی 83
- جدول (4-20): توزیع فراوانی متغیر مشارکت اجتماعی به تفکیک گویه ها 84
- جدول (4-21): آماره های توصیفی متغیر مشارکت اجتماعی 85
- جدول (4-22): توزیع فراوانی متغیر مشارکت انتخاباتی 85
- جدول (4-23): توزیع پاسخگویان به تفکیک دفعات حضور در سه انتخابات شوراها، مجلس و ریاست جمهوری 86
- جدول (4-24): توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت و شرکت در انتخابات و نتایج آزمون ضریب فی 86
- جدول (4-25): توزیع پاسخگویان بر حسب رشته تحصیلی و شرکت در انتخابات و نتایج آزمون V کرامر ... 87
- جدول (4-26): توزیع پاسخگویان بر حسب محل سکونت و شرکت در انتخابات و نتایج آزمون V کرامر ... 88
- جدول (4-27): توزیع پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات پدر و شرکت در انتخابات و نتایج آزمون V کرامر 89
- جدول (4-28): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و سطح تحصیلات پدر 89
- جدول (4-29): توزیع پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات مادر و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر ... 90
- جدول (4-30): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و سطح تحصیلات مادر 90
- جدول (4-31): توزیع پاسخگویان بر حسب رتبه شغلی پدر و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر 91
- جدول (4-32): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و رتبه شغلی پدر 92
- جدول (4-33): توزیع پاسخگویان بر حسب رتبه شغلی مادر و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر 92
- جدول (4-34): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی بر اساس وضعیت شغلی مادر 92

- جدول (4-35): توزیع پاسخگویان بر حسب درآمد ماهیانه خانواده و شرکت در انتخابات و نتایج آزمون V کرامر.....93
- جدول (4-36): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و درآمد ماهیانه خانواده.....93
- جدول (4-37): توزیع پاسخگویان بر حسب طبقه اجتماعی خانواده و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر...94
- جدول (4-38): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و طبقه اجتماعی خانواده.....94
- جدول (4-39): توزیع پاسخگویان بر حسب انسجام اجتماعی و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر 95
- جدول (4-40): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و انسجام اجتماعی.....95
- جدول (4-41): توزیع پاسخگویان بر حسب مسئولیت اجتماعی و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر.....96
- جدول (4-42): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و مسئولیت اجتماعی.....96
- جدول (4-43): توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد بین فردی و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر.....97
- جدول (4-44): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و اعتماد بین فردی 97
- جدول (4-45): توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد تعمیم یافته و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر 98
- جدول (4-46): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و اعتماد تعمیم یافته.....98
- جدول (4-47): توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد نهادی و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر.....99
- جدول (4-48): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و اعتماد نهادی.....99
- جدول (4-49): توزیع پاسخگویان بر حسب اعتماد نهادی و شرکت در انتخابات و نتایج V کرامر.....100
- جدول (4-50): نتایج آزمون ضریب گاما برای شاخص مشارکت انتخاباتی و مشارکت اجتماعی.....100

فصل اوّل

1-1- مقدمه

امروزه تمامی حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی در غرب و شرق پی به اهمیت مشارکت سیاسی مردم برده، و زمینه مشارکت مردم در فرایند مشارکت و تصمیم‌گیری سیاسی را، فراهم آورده‌اند. زیرا یکی از ملاک‌های مشروعیت نظام‌های سیاسی که مهمترین ملاک نیز تلقی می‌گردد، میزان مشارکت مردم در امور حکومتی است. لذا برخی از حکومت‌ها با بزرگنمایی مشارکت مردمی به خصوص میزان آراء، سعی در بالا بردن مشروعیت خود دارند. زیرا هر قدر میزان مشارکت بالاتر باشد مشروعیت نظام سیاسی مربوطه نیز بیشتر خواهد بود.

کارکرد مثبت و با اهمیت مشارکت سیاسی، مورد استفاده کلیه نظام‌های سیاسی است. به همین منظور دولت‌های جدید به دنبال سازمان دادن و بسیج همه شهروندان خود برای دستیابی به این هدف مهم بوده و حتی از این حربه برای دفاع از خود و یا حمله به دشمنان استفاده می‌کنند (ادیبی سده و کیهانی، 1385: 153).

آنچه در یک مشارکت سیاسی مهم به نظر می‌رسد، عنصر آگاهی است. آگاهی فرد نسبت به رابطه موجود بین خود و حکومت. یک کنش را زمانی می‌توان مشارکت سیاسی دانست که فرد بر اساس اختیار، هدف و آگاهی نسبت به تاثیر تصمیمات سیاسی بر زندگی وی، و توان تاثیرگذاری او بر حیات سیاسی، اقدام به آن نماید (امیرکواسمی، 1375: 12). بنابراین کنش‌هایی که از روی احساس و عاطفه، تکلیف، یا یک نوع تحریک باشد نمی‌تواند مشارکت به معنای کیفی مد نظر باشد. در واقع مشارکت‌هایی که بر اساس این فاکتورها انجام می‌گیرد ممکن است میزان مشارکت را بالا ببرند و به نوعی باعث مشروعیت نظام‌های سیاسی حاکم باشند. اما آنچه را که باید به آن توجه کرد، علاوه بر کمیت (میزان مشارکت) کیفیت مشارکت در یک جامعه دموکراتیک است، مشارکتی که اعضای آن بر اساس آگاهی، هدف و اختیار اقدام به مشارکت و گزینش رهبران سیاسی می‌کنند.

عوامل بسیاری ممکن است در مشارکت سیاسی (انتخاباتی) افراد یک جامعه تاثیرگذار باشد. در این پژوهش سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از عوامل کیفی تاثیرگذار بر میزان مشارکت انتخاباتی است، که به آن پرداخته شده است. سرمایه اجتماعی ثروت و دارایی نامرئی است که حکایت از آمادگی روحی و روانی یک جامعه برای درگیر شدن در یک عمل جمعی دارد. وقتی افراد در یک جامعه با یکدیگر روابط بیشتری داشته باشند و در سایه این روابط بتوانند در بین یکدیگر تعهد و مسئولیت متقابل بیافرینند و از این رهگذر اعتماد متقابل نیز در بین شان به وجود آید می‌توان گفت سرمایه اجتماعی در بین افراد آن جامعه شکل گرفته است یا افراد آن جامعه سرمایه اجتماعی بیشتری دارند. وقتی اعتماد اجتماعی در بین افراد یک جامعه بیشتر باشد و یا افراد بتوانند به یکدیگر اعتماد داشته باشند، در نتیجه همکاری و

مشارکت نیز در بین افراد این جامعه شکل می گیرد و افراد می توانند در گروه ها، انجمن ها، اتحادیه ها و سایر فعالیت های گروهی با یکدیگر به فعالیت پردازند. و وقتی حس تعهد و مسئولیت متقابل، اعتماد، و روحیه مشارکت جویی در میان افرادی که جامعه شکل گرفته باشد، انسجام و یکپارچگی نیز در بین افراد این جامعه شکل می گیرد و افراد جامعه هماهنگ عمل می کنند. اگر این پروسه در یک جامعه شکل بگیرد می توان سرمایه اجتماعی را به عنوان یک عامل کیفی در نظر گرفت.

در جامعه ما دانشجویان یکی از آگاه ترین و حساس ترین اقشار جامعه محسوب می شود، و مشارکت سیاسی آنها نشانگر میزان اهمیت و فراهم بودن زمینه مشارکت افراد جامعه در امور سیاسی تلقی می گردد. لذا این پژوهش جهت دستیابی بر میزان مشارکت انتخاباتی و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان پرداخته است.

1-2- بیان مساله

اساساً مشارکت انتخاباتی¹ و حضور مردم در انتخابات از اهمیت فوق العاده ای در جوامع سیاسی مختلف (اعم از توسعه یافته، با ثبات و نظام های کم ثبات) برخوردار است و در حقیقت بارزترین وجه مشارکت سیاسی است. بسته به نوع نظام های سیاسی، مشارکت انتخاباتی کارکرد خاصی پذیرفته و تاثیرات مختلفی دارد. در کشورهای توسعه یافته با سامان سیاسی استوار هر چه مشارکت گسترده تر باشد نشاط جامعه و ارتباط بین دولت و مردم آسان تر صورت می پذیرد. در حقیقت در این گونه نظام ها، مشارکت حیطه کارکردی دولت را قویتر نموده و باعث پویایی بیشتر نظام سیاسی و کشور می شود. اما در کشورهای توسعه نیافته و نظام های سیاسی ناستوار علاوه بر کارکردهای یاد شده، کار ویژه ی مشارکت عمدتاً به مولفه هایی مانند ثبات، بقا، ماندگاری و بطور کلی مشروعیت نظام سیاسی بر می گردد (ریعی، 1388: 11).

از وقتی مردم در نظام های سیاسی اهمیت یافته اند و مشارکت آنها پشتوانه نظام های حکومتی شناخته شده است، عوامل و موانع این مشارکت از مسائل مهم حکومت ها به حساب آمد. لذا رفتار رای دهندگان هم مورد توجه قرار گرفت. در اکثر کشورها، تحقیق پیرامون عوامل مهم و موثر در رفتار رای دهندگان بیش از پنجاه سال است توجه محققان علوم سیاسی و اجتماعی را به خود جلب کرده است (همان: 20).

با پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران، مشارکت سیاسی در شکل انتخابات بسیار مهم و حساس تلقی شد. در سه دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی چندین انتخابات در کشور برگزار شده است. ویژگی مهم

¹. Election Participation

این انتخابات مشارکت بالای 50 درصدی رای دهندگان است. اما این میزان در انتخابات مختلف دارای فراز و نشیب بوده است. مشارکت بالای مردم در همه پرسی نظام جمهوری اسلامی سال 1358، هفتمین دوره ی انتخابات ریاست جمهوری در خرداد سال 1376، و دهمین دوره ی انتخابات ریاست جمهوری در خرداد سال 1388 و کاهش مشارکت در انتخابات هفتمین دوره ی مجلس شورای اسلامی و نیز انتخابات شوراها ی اسلامی شهر و روستا در اسفند 1381، نشان از نوسان میزان مشارکت دارد (سید امامی و عبدالله، 1388: 112).

ساموئل هانتینگتون¹ که نظریات وی با مطالعه وضع سیاسی کشورهای جهان سوم پیوند خورده است، در بحث از انتخابات در جهان سوم، عبارات و اصطلاحاتی چون «انتخابات گیج کننده» و «انتخابات شگفت انگیز» را به کار برده و بر این باور است که در این کشورها انتخابات تنها زنده کننده دموکراسی نیست بلکه راهی است به سوی دموکراسی (به نقل از کلاتری، 1384: 4).

مشارکت 67/86 درصدی مردم در اولین دوره انتخابات ریاست جمهوری، 64/24 در دور دوم، 74/26 درصد در دور سوم، 54/78 درصد در دور چهارم، 54/59 درصد در دور پنجم، 50/66 درصد در دور ششم، 79/92 درصد در دور هفتم، 67/77 درصد در دور هشتم، 62/66 درصد در دور نهم، و مشارکت 85 درصدی مردم در دور دهم انتخابات ریاست جمهوری همگی نشانگر میزان بالای مشارکت مردم در دوره های متفاوت انتخابات ریاست جمهوری می باشد (سایت انتخابات ایران، www.entiran.ir).

همچنین میزان مشارکت مردم شهرستان گرمی در دوره های متفاوت انتخابات برگزار شده بیشتر بوده است به طوری که در دهمین دوره ی انتخابات ریاست جمهوری 85 درصد و همچنین در آخرین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی حدود 81 درصد مشارکت داشته اند (گزارش معاونت سیاسی فرمانداری شهرستان گرمی).

نتایج شمارش آرا در استان های کشور در دور نخست انتخابات ریاست جمهوری در سال 1384، نشان داده است که هر یک از نامزدها در استان های محل تولد خود بیشترین آرا را به دست آورده اند. برجستگی گرایش های قومی و قبیله ای در یک رای گیری ملی نشانگر آن است افراد پیش از هر چیز منافع قومی و قبیله ای را در نظر می گیرند و منافع ملی پس از آن قرار دارد (کلاتری، 1384: 9).

یکی از مفاهیمی که در سال های اخیر در مطالعات اجتماعی مورد توجه اندیشمندان و محققان قرار گرفته، مفهوم سرمایه ی اجتماعی است، که در کنار منابع مالی و نیروی انسانی از عوامل تاثیر گذار بر ارتقای توسعه در جوامع انسانی

¹. Huntington

شمرده می شود (موحد و همکاران، 1387: 164). نظریه سرمایه اجتماعی بطور ذاتی بسیار ساده است. ایده ی محوری آن را می توان در واژه ی "روابط"¹ خلاصه کرد. اعضای جامعه با برقراری تماس با یکدیگر و پایدار ساختن آنها قادر به همکاری با یکدیگر می شوند و به این طریق چیزهایی را کسب می کنند که به تنهایی قادر به کسب آنها نمی باشند. انسان ها از طریق مجموعه ای از شبکه ها به هم متصل می شوند و تمایل دارند که ارزش های مشترک زیادی باهم داشته باشند. در مجموع بدیهی است که هر چقدر افراد بیشتری را بشناسید و هر چقدر دید مشترکی با آنها داشته باشید، شما سرمایه اجتماعی غنی تری را خواهید داشت (فیلد²، 1388: 7).

مطالعات انجام شده حاکی از افول سرمایه اجتماعی در ایران است. مطالعات میدانی انجام شده نشان می دهد که اعتماد مردم به مسئولین در چهار مقطع 1356، 1365، 1371 و 1373 ابتدا از مقطع اول به دوم افزایش و سپس به شدت کاهش یافته است. مطالعه میدانی دیگری با عنوان «طرح همایش ملی ارزش ها و نگرش ها» در سال 1379 در 28 مرکز استان کشور، نشانگر گسترش شاخص های بی اعتمادی و بدبینی، کاهش احساس همبستگی و پیوند اجتماعی، افزایش احساس بی عدالتی، افزایش بی اعتمادی سیاسی، کاهش چشمگیر احساس تاثیر گذاری سیاسی، کاهش در نرخ علاقمندی سیاسی، افزایش بی اعتمادی به احزاب سیاسی و عملکرد آن و غیره است (ترکمانی، 1385: 158).

با توجه به کاهش سرمایه اجتماعی در ایران و از طرف دیگر نوسان میزان مشارکت مردم در انتخابات، این در تحقیق در صدد آن است که به سوالات زیر پاسخ دهد:

- میزان سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت انتخاباتی دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان گرمی چقدر است؟
- آیا بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان و میزان مشارکت انتخاباتی آنان رابطه وجود دارد یا خیر؟

1-3- اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از انواع مهم مشارکت، مشارکت سیاسی می باشد. مشارکت سیاسی و حضور مردم در انتخابات، از مولفه های اساسی نظام های دموکراتیک و یکی از ارکان توسعه می باشد. به اعتقاد بیشتر متفکران و اندیشمندان سیاسی و اجتماعی، مشارکت سیاسی از ضرورت های جدا نشدنی و انکار ناپذیر نظام های سیاسی در قرن بیست و یکم است. لذا ضرورت دارد کم و کیف حضور مردم و اقشار گوناگون جامعه در انتخابات و عوامل مرتبط با آن در هر جامعه ای مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد.

¹. Relationship
². John Field

1-4-4- اهداف تحقیق

1-4-1- هدف کلی تحقیق

- تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و رابطه آن با میزان مشارکت انتخاباتی دانشجویان.

1-4-2- اهداف خاص تحقیق

- بررسی رابطه بین میزان «اعتماد میان فردی» دانشجویان با میزان مشارکت انتخاباتی آنان.
- بررسی رابطه بین میزان «اعتماد تعمیم یافته» دانشجویان با میزان مشارکت انتخاباتی آنان.
- بررسی رابطه بین میزان «اعتماد نهادی» دانشجویان با میزان مشارکت انتخاباتی آنان.
- بررسی رابطه بین میزان «انسجام اجتماعی» دانشجویان با میزان مشارکت انتخاباتی آنان.
- بررسی رابطه بین میزان «مسئولیت اجتماعی» دانشجویان با میزان مشارکت انتخاباتی آنان.
- بررسی رابطه بین میزان «مشارکت اجتماعی» دانشجویان با میزان مشارکت انتخاباتی آنان.

1-5-5- سازمان بندی تحقیق

فصل اول: دربرگیرنده مقدمات یا کلیاتی پیرامون پژوهش حاضر است. در این فصل مباحث و موضوعات «بیان

مساله، اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف تحقیق» مطرح شده اند.

فصل دوم: این فصل به ادبیات تحقیق اختصاص یافته است که شامل ادبیات نظری و تجربی تحقیق می باشد. در

مباحث مربوط به ادبیات نظری از نظریات صاحب نظران سرمایه اجتماعی-کلمن، پاتنام، بوردیو، آفه، زتومکا و دوتوکویل - استفاده شده است. ادبیات تجربی نیز در دو بخش، پیشینه داخلی و خارجی تحقیق تنظیم شده است. از ادبیات نظری و تجربی تحقیق متغیرهای تحقیق استخراج شده اند و در نهایت مدل تحلیلی تحقیق ارائه شده است.

فصل سوم: این فصل حاوی مطالبی در باب روش شناختی است. که در برگیرنده تعریف مفاهیم و متغیرها، وسیله

اندازه گیری، روایی و اعتبار وسیله اندازه گیری، پیش آزمون وسیله اندازه گیری، جامعه و نمونه آماری، واحد تحلیل، نحوه جمع آوری داده ها، کدگذاری و استخراج داده ها می باشند.

فصل چهارم: این فصل به یافته های تحقیق اختصاص یافته و در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول در

برگیرنده توصیف یافته و نتایج مربوط به شرایط کلی پاسخگویان می باشد. و در بخش دوم، یافته ها و فرضیه های مربوط

به رابطه متغیرهای زمینه‌ای و ابعاد سرمایه اجتماعی با مشارکت انتخاباتی در قالب تحلیل‌های دو متغیره پرداخته شده است.

فصل پنجم: فصل پنجم تحقیق به بحث و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات مربوط به تحقیق اختصاص یافته است.

فصل دوّم

ادبيات تحقيق

1- پيشينه نظري

2- پيشينه تجربى

2-1- ادبیات نظری تحقیق

در هر جامعه، دلایل متفاوتی جهت شرکت کردن یا نکردن در انتخابات وجود دارد. صاحب نظران عرصه رفتار انتخاباتی و رای دهی، معتقدند که پس از گذشت شش دهه از حیات رفتار گرایبی و پژوهش درباره رفتار رای دهی، هنوز چارچوب نظری استواری برای مطالعه این نوع مشارکت سیاسی (مشارکت انتخاباتی)، وجود ندارد. اما می توان به مجموعه ای از رویکردها و الگوهای نظری اشاره کرد که هر کدام جوانبی از رفتاررای دهی مردم را تبیین می کنند (دارابی، 1387: 11).

لیپست، هانتینگتون، رابرت دال، میلبراث و راش از جمله کسانی هستند که در رابطه با مشارکت سیاسی به بحث و گفتگو پرداخته اند. راش به نقل از پری، نظریه ها درباره مشارکت سیاسی به دو گونه ابزاری و تکاملی تقسیم می کند. نظریه های ابزاری، مشارکت را وسیله ای برای رسیدن به یک هدف یعنی برای پیش راندن یا دفاع از یک تن یا گروهی از افراد و سدی در برابر جباریت و استبداد می شمارند. نظریه پرداز ابزار گرا بر این باور است که حکومتی که شهروندان در آن مشارکت داشته باشند کارآمد تر است. کسانی که از تصمیمات اثر می پذیرند حق دارند در گرفتن تصمیمات شرکت داشته باشند و مشروعیت حکومت بر مشارکت استوار است. بنابراین، وارثان نهایی نظریه ابزاری، سود گرایان و کثرت گرایان هستند.

بر پایه نظریه تکاملی استدلال می شود که شهروند آرمانی، شهروندی مشارکت جو است و بر این اساس، مشارکت ایفای مسئولیت اجتماعی در نظر گرفته می شود. مشارکت یک تجربه یادگیری است که شهروند را نه تنها آگاه از حقوق خود، بلکه آگاه از وظایف و مسئولیت هایش می کند (کلانتری، 1384: 4).

آنتونی داونز، انسانی محاسبه گر و عقلانی را مطرح می کند که می کوشند هزینه ها را به حداقل و منافع را به حداکثر برساند و در سیستمی عمل می کند که در آن احزاب برای پیشینه کردن رای فعالیت می کنند.

روانشناسان ویژگی های روانی افراد را عامل تعیین کننده سطح مشارکت آن ها در کارها می دانند. به باور آنان، انسان ها ویژگی های شخصیتی و روانی گوناگونی دارند که برخی از آنها، ایشان را آماده و علاقمند به مشارکت سیاسی می سازد و برخی دیگر، آنان را از مشارکت سیاسی دلسرد و روگردان می کند. نظریه اثربخشی سیاسی نگرشی است که در اثر آن افراد احساس می کنند با مشارکت سیاسی خود بر فرایندهای سیاسی اثر می گذارند و بر آنها نظارت و کنترل می دارند و می توانند از این راه به ارضای نیازهای خود بپردازند. بر پایه نظریات اقتصادی-اجتماعی، وضع و موقعیت